



stichting
Kunstcentrum Kloosterkerk



GUSTAV HOLST KLOOSTERKERK • DEN HAAG

TOEGANG
€10

THE PLANETS

ZATERDAG, 20 JULI OM 16:00

**BEWERKING
VOOR ORGEL**

BERT DEN HERTOOG
GEERTEN VAN DE WETERING



MET LIVE BEELD VAN DE SPEELTAFEL

WWW.KUNSTCENTRUM-KLOOSTERKERK.NL

THE PLANETS (GUSTAV HOLST)

Exact 50 jaar geleden, op 20 juli 1969, landde de Apollo 11 op de maan. Voor het eerst in de geschiedenis zette de mens voet op de maan. Mede dankzij de ruimtevaart heeft de kennis over het heelal in de 20^e eeuw een hoge vlucht genomen. Toen Gustav Holst zo'n vijftig jaar voor de eerste maanlanding *The Planets* schreef, was de kennis over de planeten nog maar zeer beperkt. Wat bracht Holst ertoe een groots orkestwerk te schrijven over een onderwerp waar nauwelijks iets over bekend was?

In 1913 raakte Holst in een depressie. Sinds 1908 had zijn muziek aan populariteit gewonnen in Engeland, maar echt doorbreken lukte hem maar niet. Hij kon nog altijd niet leven van zijn inkomen als componist, en verdiende bij met andere werkzaamheden, onder andere als kerkorganist. In brieven aan zijn vriend en collega-componist Vaughan Williams uit hij zijn frustraties. Hij wist niet hoe hij de toekomst voor zich moest zien. Na de première van een nieuw orkestwerk (*The Cloud Messenger*) begin 1913, schreef hij: 'The 'Cloud' did not go well and the whole thing has been a blow to me. I'm 'fed up' with music, especially my own.' Enkele van zijn vrienden nodigden hem uit mee te gaan op reis. Holst toonde zich melancholisch, veel op zichzelf, en beschouwde zich als een 'apparent failure'. Er verscheen echter een lichtpunt aan de horizon: tijdens de reis ontdekten Holst en zijn vriend Clifford Bax een gedeelde interesse in astrologie. Eenmaal thuis gekomen begon hij meteen met de schetsen voor een nieuwe suite voor groot orkest: *The Planets*. *The Planets* betekende Holsts echte doorbraak.

Met *The Planets* bereikte Holst eindelijk een grote populariteit als componist. Dat had verschillende redenen. In de hele maatschappij was een toenemende interesse in astrologie in het begin van de 20^e eeuw. Holst boorde dus een actueel thema aan. Hij maakt bovendien gebruik van volkse elementen in zijn muziek, en volksmuziek was in Engeland mateloos populair. Bovendien had Engeland met Holst nu eindelijk een waardig eigen, 'modern' alternatief tegenover de Duitse traditie, waar Arnold Schönberg op dat moment de wereld veroverde. *The Planets* kwam dus op het juiste moment op de juiste plaats. Hoewel het werk voor Holst een paar jaar later al 'passé' was, zou zijn naam tot vandaag vooral verbonden blijven met *The Planets*.

De verschillende delen van *The Planets* dragen de namen van zeven planeten (Pluto was in die tijd nog niet bekend), met een ondertitel. Het is echter geen muziek 'over' de planeten. Holst schrijft zelf 'that the pieces were suggested by the astrological significance of the planets and not by classical mythology'. Het gaat in de verschillende delen dus niet om de planeten zelf, maar om menselijke karakters die volgens de astrologie mede door de planeten beïnvloed worden. Holst beschrijft het zelf als 'mood pictures': elk deel verbeeldt een andere gemoedsstemming van de mens. Het kan ook verklaren waarom Holst niet de (gebruikelijke) volgorde van de planeten in de ruimte aanhield, maar een eigen volgorde maakte: het lijkt erop dat het stuk een grote psychologische reis is, beginnend bij het fysieke aspect van de mens (waarvan oorlog/geweld (Mars) de meest extreme uiting is), en eindigend bij het metafysische (Neptunus, het mystieke).

Mars - The Bringer of War

Mars is al sinds de Romeinse oudheid verbonden met oorlog. Het gaat Holst echter niet om de godheid Mars, maar om het fysieke, agressieve element wat het menselijk karakter in zich kan hebben. Holst beschouwt dit als een 'oer-eigenschap' van de mens, en plaatst Mars dus als eerste deel van het werk (in tegenstelling tot de werkelijke plaats van de planeet binnen het stelsel). De sfeer is vanaf het begin dreigend, met een ostinaat-ritme, een telkens herhalende toon die aan het begin en aan het eind van het stuk lange tijd de dreigende sfeer bepaalt. Een ander belangrijk element zijn de dissonante akkoorden, waardoor de toonsoort verstoord wordt, symbool voor het wrange, fysieke element van het menselijk karakter.

Venus – Bringer of Peace *

Holst werkt veel met contrasten, in klank maar ook in sfeer: de beste reactie op het heftige eerste deel is immers rust, stilte, schoonheid. Het deel ademt een serene sfeer. Holst was in het bezit van een astrologieboek van astroloog Alain Leo, die over Venus schrijft: 'The beautiful planet Venus is considered the most fortunate star under which to be born.' Nu, zo'n 100 jaar later, kennen we ook de andere kant van Venus: met een temperatuur van zo'n 480 °C is leven er, in tegenstelling tot Mars, onmogelijk.

Mercury – The Winged Messenger *

Mercurius is het minst gedefinieerde karakter in de suite. Misschien is dat de reden waarom Holst de muziek van dit deel als allerlaatste schreef, pas nadat de andere delen klaar waren. Holst zelf beschrijft het deel als een 'scherzo', een snel, licht deel met humoristische inslag. De snelheid verwijst naar de snelle omloop van de planeet om de zon. Ook in dit deel is de toonsoort enigszins ambigue, maar – in tegenstelling tot het eerste deel Mars – hier wordt het omgezet in positieve muziek, passend bij de 'flexibele' planeet Mercurius.

Jupiter – The Bringer of Jollity

Holst verbindt, geïnspireerd door zijn astrologische kennis, Jupiter met 'jollity' (vrolijkheid). Vrolijke, snelle ritmes, energieke motieven en volkse melodieën kenmerken het deel. Er komen elementen uit andere delen terug: trompetachtige motieven, snelle bewegingen en – op het eind – al even een vooruitblik naar het mystieke. Jupiter vormt zo een 'muzikaal midden' van de cyclus. De thema's zijn deels aan elkaar verwant en werken toe naar het centrale thema: de patriotistische koraalmelodie die Holst weinig later zou hergebruiken voor de tekst 'I vow to thee my country'. Het is nog altijd een klassieker in Engeland, o.a. bij begrafenissen.

Saturn – The Bringer of Old Age *

Tegenover de vrolijkheid staat de 'old age' (ouderdom), die vanaf het begin duidelijk hoorbaar is in dit deel. Het ritme als van een tikkende klok, slepende melodieën en telkens herhalende motieven geven het stuk een tijdloos karakter. Er zit een grote ontwikkeling in het deel: het begin suggereert de langzame pas van een oude man. Deze ontwikkelt zich tot een soort processie en mondt uit in een dodenmars. Dat is meteen het kantelpunt: het begin keert terug, maar werkt nu naar een positief, hoopvol eind. Saturnus was het favoriete deel van Holst. Zou hij eigenschappen verbonden aan deze planeet in zichzelf herkennen?

Uranus – The Magician

Na de menselijke ouderdom wordt het fysieke verlaten en belanden we met Uranus in het metafysische. Uranus wordt beschouwd als de meest eigenaardige planeet: een gekantelde as, extreem lage temperatuur en een groot aantal manen rond de planeet. Eigenzinnig is ook het karakter van de muziek: het opent met een eigenwijs thema, dat vervolgens in verschillende gedaantes terugkomt. Tussendoor komen nieuwe thema's voorbij, meestal met een humoristische inslag. Veel verschillende kleuren wisselen elkaar af. Bovendien gebruikt en transformeert Holst opnieuw thema's uit andere delen. Genoeg te beleven dus met deze magiër.

Neptune – The Mystic */

Neptunus is het enige deel wat in deze orgelbewerking geheel voor vier handen geschreven is. De sfeer in dit deel is duidelijk van heel andere aard dan de overige delen: mystieker. We horen hier ook invloeden uit de Oosterse muziek (India), iets waar Holst zich tijdens een eerdere vakantie in was gaan interesseren. Bovendien is dit deel het meest avantgardistisch qua idioom en componeertechniek, wat het nog ongrijpbaarder maakt. Het stuk eindigt (in de oorspronkelijke versie) met een vrouwenkoor dat langzaam wegvaagt, de eerste uitged componeerde *fade out* in de muziekgeschiedenis. Zo komt Holsts psychologische reis ten einde: beginnend bij de oermens, eindigend bij het mystieke, in het buitenaardse.



Bert den Hertog werd in 1978 te Gouda geboren. Vanaf 1997 studeerde hij Hoofdvak Orgel bij Ben van Oosten, Bernard Winsemius en Willem Tankeaan het Rotterdams Conservatorium, afgesloten in 2005 met het diploma Uitvoerend Musicus na een recital in de Rotterdamse St. Laurenskerk waarin hij met groot symphonieorkest de Symphonie in G klein op. 25 voor orgel en orkest van Marcel Dupré uitvoerde. Tijdens zijn studie won hij 4 (inter-)nationale orgelconcoursen. Bert concerteerde sindsdien op vele grote en kleinere orgels in Nederland, en was als solist te gast op orgelfestivals in Rusland (St. Petersburg en Moskou), Estland, Roemenie en Polen. Van 2000-2010 was Bert organist te Rotterdam, vanaf 1 juni 2010 is hij benoemd als hoofdorganist van de Oude Kerk te Scheveningen, waar hij het historische, 18de eeuwse Steevens/Lohman/Flentrop orgel bespeelt. Vanaf 2013 is hij concertorganist en

artistiek adviseur van de Stichting Orgel Elandstraatkerk (Den Haag Centrum), waar hij het unieke Franssen-orgel (43/III/P) uit 1906 bespeelt en promoot. Op dit orgel voert hij elk jaar verschillende grote orgelcycli uit. Van Bert's spel verschenen inmiddels acht CD's (met repertoire uit alle stijlperioden) die in de internationale pers lovend werden besproken. The American Organist schreef in 2009 over zijn interpretatie van de 3de en 6de Symphonie van Vierne: "His playing is passionate, powerful and poetic." Het uitvoeren van het grote orgelrepertoire, met gebruikmaking van alle mogelijke expressiemiddelen, is zijn belangrijkste doel. Naast het geven van recitals is Bert orgel- en pianodocent aan de Stichting Muziekonderwijs te Leiderdorp en geeft hij aan diverse volksuniversiteiten series lezingen over muzikale onderwerpen.



Geerten van de Wetering studeerde orgel en improvisatie bij Jos van der Kooy en kerkmuziek en koordirectie bij Theo Goedhart aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Tevens studeerde hij politicologie aan de Universiteit Leiden. Na het behalen van zijn mastergraad orgel studeerde hij in Wenen bij Roman Summereder (20e eeuwse muziek) en Peter Planyavsky (improvisatie). Verdere improvisatielessen volgde hij bij Ansgar Wallenhorst en koordirectielessen bij Wiecher Mandemaker. Geerten is organist van de Kloosterkerk te Den Haag en dirigent van het Woerdens Kamerkoor.

Daarnaast is hij artistiek adviseur voor Stichting Kunstcentrum Kloosterkerk en bestuurslid van Stichting Orgelstad Leiden. Hij was finalist bij improvisatieconcoursen in Schlägl (O) en Westfalen (D). In 2018 won hij het Internationaal Improvisatieconcours Haarlem. In datzelfde jaar verscheen zijn eerste solo-cd, *1918 – Organ music from a new era*, die een beeld geeft van ontwikkelingen in de (orgel)muziek vanaf 1918.

Geerten heeft een breed repertoire met bijzondere interesse voor 20^e eeuwse en hedendaagse muziek. Hij speelde premières van diverse Nederlandse composities. Als solist concerteert hij in binnen- en buitenland, ook werkt hij regelmatig samen met koren en orkesten. Naast het orgel als solistisch instrument te presenteren, gaat Geerten graag de combinatie met andere kunst disciplines aan om het orgel bij een breder publiek bekend te maken.

*De delen in de toelichting gemarkeerd met een * worden gespeeld door Bert den Hertog, de overige delen door Geerten van de Wetering. Het laatste deel is vierhandig.*

Bij de uitgang is de cd '1918 – Organ music from a new era' van Geerten van de Wetering verkrijgbaar.

Volgende orgelconcerten op zaterdag 21 september (muziek van componisten Kate Moore en Daan Manneke door Geerten van de Wetering en Matthijs Koene) en zaterdag 23 november (Geerten van de Wetering & Trio Cortado, muziek van Ravel en Bach), beide om 16.00u.

Het eerstvolgende pauzeorgelconcert is op woensdag 31 juli, 12:45u met Anna Karpenko